

Discussie

Een falende dominee

Onder de titel "Vallende dominostenen" houdt Theeuwes in *ESB* van 24 mei een donderpreek tegen een dwaalleer, die hem blijkbaar ontzettend irriteert. Het gaat om wat in het jargon 'het terugploegen van uitkeringsgelden' heet: het gebruik van uitkeringsmiddelen voor extra werk. Hij ziet dat als een fatale domheid en haalt er zelfs de slachtoffers van de Vietnamoorlog bij om ons bang te maken. Zijn kernargument is overbekend. Als je een bodem legt in de uitkeringen of in het loon, is er geen werk voor mensen die minder productief zijn. Je kunt proberen ze bij te scholen, maar daarmee is de kous af. Als je verder gaat knutselen, krijg je concurrentievervalsing of 'budgetvervuiling'.

Dat is elementaire neoklassieke theorie en daar kan niemand omheen. Je ziet hem als het ware vergenoegd om zich heen kijken naar collega-economen, die instemmend knikken. We hebben altijd wel gezegd, dat het de schuld van de overheid is. Die moet zich minder met de arbeidsmarkt bemoeien. De voorstanders van terugploegen willen dat de overheid haar eigen fouten compenseert met nieuwe fouten! Is dat niet absurd? Alle gelovigen krijgen een blije blik van herkenning in de ogen. De markt blijkt weer eens de ware leer.

Maar het ongeloof neemt hand over hand toe. Steeds meer landen experimenteren met dienstencheques en andere vormen van 'terugploegen'. Blijkbaar kun je het electoraat moeilijk uitleggen dat eenvoudige taken wegbezuinigd of weggerationaliseerd moeten worden, terwijl horden mensen, die ze best zouden kunnen uitvoeren, gesubsidieerd inactief zijn. Het is ook niet uit te leggen.

Theeuwes maakt de fout van de geestelijke, die geen oog heeft voor de noden van het volk. Dan stroomt de kerk leeg, ook al dreig je nog zo hard met hel en verdoemenis.

Natuurlijk kun je de inactiviteit terugdringen door de marktwerking te stimuleren. En als er in dat vlak ruimte is, moet je die zeker benutten. Maar die ruimte is niet per definitie onbeperkt. Bovendien is niet iedereen tot elk gewenst produktiviteitsniveau om te scholen. De hamvraag is of de samenleving bereid is de verdelingskonsekwenties van onbelemmerde marktwerking te accepteren. Denken Theeuwes en al die anderen, die niets van terugploegen willen weten, dat echt? Hoe leggen ze dan ons bestaande sociale systeem uit? Als een historisch incident?

Als de samenleving bijzondere verdelingsdoelstellingen koestert, waarmee de uitkomsten van een volledig autonoom marktproces niet automatisch sporen, veranderen de theoretische conclusies drastisch. Niemand kan in ernst volhouden dat die doelstellingen best buiten de markt om kunnen worden verwezenlijkt door allocatief-neutrale heffingen en overdrachten. Dan blijft er weinig anders over dan het marktproces op voorhand institutioneel zo te conditioneren dat de uitkomsten ervan simultaan recht doen aan doelmatigheidsoverwegingen en de verdelingsdoelstellingen. Ook om andere redenen – zoals monopolioïde specialisaties op de arbeidsmarkt – is het ideaal uit het (welvaartstheorie)boekje feitelijk onbereikbaar; economen als Theeuwes sluiten de ogen voor de gevolgen van die onbereikbaarheid voor de optimale allocatie.

Wat echt absurd is, is de huidige situatie. De OESO heeft onlangs uitgerekend dat ons inactiviteitspercentage eerder in de buurt van 26% dan van 7% ligt als niet alleen naar de formeel werklozen wordt gekeken, maar ook naar de vele andere regelingen die – neoklassiek bezien – vrije tijd subsidiëren¹. Dat is de achtergrond van de beruchte wig. Bovendien staan vanwege de exorbitante kosten allerlei basisvoorzieningen voor de echte zwakken op de tocht. Maar de versterking van de marktwerking verloopt zeer stroef, deels vanwege machtsposities. Die impasse doorbreek je niet door eenzijdig op versterking van de marktwerking te blijven hameren. Als de weg naar voldoende marktwerking niet volledig open staat, moet je ook naar andere middelen zoeken om de allocatie te verbeteren. En dat zoeken is niet bij voorbaat kansloos.

De grootste ondoelmatigheid in ons huidige systeem is de grootschalige subsidiëring van vrije tijd: hoge kosten en geen opbrengsten. Het spreekt vanzelf dat de afschaffing van die subsidies de doelmatigheid in enge zin zou bevorderen. Maar de betrokkenen zouden dan verder in inkomen terugvallen dan we blijkbaar aanvaardbaar vinden. Aan de andere kant zijn ze – althans in grote getale – kennelijk niet zo productief, dat de markt bereid is ze een inkomen te bieden dat wij redelijk vinden. Wat dan voor de hand ligt, is een gedeeltelijke ont koppeling van inkomen en produktiviteit. Het eenvoudigst kan dat met een categorische maatregel, zoals een algemeen basisinkomen. Maar dan daalt het arbeidsaanbod te sterk². Veel beter is het alleen diegenen te compenseren, die anders 'te weinig' zouden verdienen. De grote moeilijkheid daarbij is natuurlijk de betrokkenen zo objectief mogelijk te selecteren. Ik heb in dit blad een tamelijk marktconform principe aangegeven om die moeilijkheid op te lossen³. Mogelijk kan het ook anders of zelfs beter. Maar noch van Theeuwes, noch van anderen heb ik ooit een serieuze tegenwerping vernomen. Preken lossen de problemen niet op, polemieken natuurlijk evenmin. Beter nadenken is dringend nodig.

J.C. Siebrand

De auteur is hoogleraar macro-economie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

1. OESO, *Netherlands 1994*, OECD Economic Surveys, Parijs, 1994.

2. Zie N.E.M. de Jager, Het basisinkomen: de utopie gekwantificeerd, *ESB*, 4 mei 1994, blz. 416-419 en G.M.M. Gelauff en J.J. Graafland *Modelling welfare state reform*, North Holland, Amsterdam, 1994, hoofdstuk 12.

3. J.C. Siebrand, Pleidooi voor een duale arbeidsmarkt, *ESB*, 22 juni 1994, blz. 572-575.

Naschrift

Een column hinkt meestal maar op één gedachte. De leidraad van mijn column 'Vallende dominostenen' was mijn verbazing over de situatie waarin de overheid terecht komt aan het eind van een lange schakel van ingrepen in de arbeidsmarkt en de inkomensverdeling, waarbij ze via het 'terugploegen van uitkeringsgelden' werk creëert, niet om een maatschappelijke behoefte te bevredigen (althans niet in eerste instantie), maar omdat er werkloosheid is. Ik zie de logica wel, maar blijf het een enigzins absurd resultaat vinden dat werk niet wordt bepaald door wat burgers en overheid willen, maar door wat de werklozen kunnen. Het is een inzet van middelen waar elke econoom (neoklassiek en anderszins) toch raar van moet opkijken. Het is een situatie die extreem doorgedacht uiteindelijk vergelijkbaar is met die in de communistische landen van weleer, waarin mensen wel een baan hadden maar niets waardevoels produceerden. Mijn pleidooi was, om die absurde keten te doorbreken.

De voorstellen van Siebrand versterken dit mechanisme van creatie van werk om het werk, en van ingrijpen en regulering van de overheid. Volgens mij een heilloze weg. Ik zie ook wel dat er in de samenleving altijd mensen zullen zijn die om fysieke, mentale of sociale redenen de meetlat van de produktiviteit niet kunnen halen, en ik zie ook wel dat voor die groep bijzondere maatregelen in de sfeer van gesubsidieerd werk mogelijk moeten zijn. Maar ik zie dat eerder als een bijzonder probleem voor een kleine groep werklozen. Subsidiering van werk kan niet de oplossing zijn voor het grote werkloosheidsprobleem. We moten het toch zoeken in het creëren van regulier werk in bedrijven en bij de overheid.

J.J.M. Theeuwes

